

Тележкіна О. Трансформовані фразеологічні одиниці в поетичних творах Д. Павличка / О. Тележкіна // Загальні проблеми фразеології : матеріали міжнародної наукової конференції. – Горлівка, 2011. – С. 110 – 112.

Олеся Тележкіна
(Національний фармацевтичний університет)

**ТРАНСФОРМОВАНІ ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ
В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ Д. ПАВЛИЧКА**

Фразеологізми – це образні засоби художності, що виявляють свій естетичний потенціал у поетичній мові. Функціонуванню фразеологізмів у поетичних і прозових творах присвятили дослідження В. С. Калашник, В. А. Папіш, В. Біценцова, Л. Л. Шестакова, Т. В. Кедич. Питанню функціонування фразеологічних одиниць у поетичних творах Д. Павличка та аналізу їх впливу на формування фразеологічної системи української мови до цього часу не було приділено належної уваги в українській мовознавчій науці, проте є необхідним. Що й підтверджує актуальність розв'язання окресленої лінгвостилістичної проблеми.

У цій розвідці ми ставимо за мету визначити рівень активності вживання оказіональних стійких словосполук у поетичних творах Д. Павличка. У зв'язку з цим ставляться такі завдання: описати різновиди трансформацій, яких зазнають у віршах Д. Павличка узуальні фразеологізми; проаналізувати, які літературні цитати зазнали зміни у творах поета.

На думку В. С. Калашника [1, 16], особливості індивідуально-авторських трансформацій у сфері фразеології визначаються загальним характером мовних змін, обумовлених мовною свободою мовців і комунікативно-експресивною спрямованістю мовлення. Зазнаючи творчого переосмислення, фразеологізми у видозміненій формі сприяють створенню нових емоційних і експресивних відтінків, роблячи поетичний твір стилістично більш виразним.

Як засвідчили спостереження, Д. Павличко активно удається до таких способів видозміни узуальних фразеологічних сполук:

- 1) розширення ФО додаванням нових компонентів:
 - а) *Забули пісню. Все в порядку.*

Про хатку дбали та про грядку.

І душі вам відформував

Змієподібний ріг достатку [7: 215] – у мові поширений фразеологізм *ріг достатку*; додавання прикметника *змієподібний* вказує, як впливає із контексту, на імовірний спосіб накопичення достатку – плазування;

2) заміна компонента ФО для увиразнення звучання:

а) *Я йду до хана і щокрок*

Лягати мушу ниць... [7: 17] – у словнику зафіксовано *падати на коліна* (*навколішки, ниць*) із значенням «підкорятися чий-небудь волі»; заміна дієслова *падати* на дієслово *лягати*, як впливає із контексту, ще більше підкреслює, якого приниження зазнає той, кому це доводиться робити;

3) модально-оцінювальні доповнення вставними словами:

а) *Задумався монгол, сів до книжок*

І вивчив, як то кажуть, назубок

Молитву [7: 12] – поширений у мові фразеологізм *вивчити назубок* автор доповнює вставною конструкцією *як то кажуть*, якою імовірно вказує на джерело інформації;

4) скорочення компонентного складу ФО:

Меч у груди застромив

Батькові владика.

Мати вмерла від жалю,

А Василько — в люди [9: 398] – у цьому випадку спостерігаємо усичення фразеологізму *піти в люди*, що надає висловленню ще більшого драматизму;

5) поєднання синонімічної заміни компонента і порушення прийнятого порядку компонентів завдяки їх перестановці:

Теля покірне дві корови ссе.

Та це в життя науці ще не все:

Вгодованих бичків беруть на бойню.

Худіших доля на лужках насе [9: 208] – у мові функціонує ФО покірне *телятко двох мамок ссе*; запропонований поетом варіант видозміни стійкої сполуки сприяє її більш виразному звучанню;

б) повна видозміна семантики, зокрема унаслідок діалектного впливу і адаптації ФО до контексту:

Грїб горбатим не pomoже!

У кубловиську гнилїм

Панська Польща сниться їм

Ще й od torza i do torza [10: 347] – у мові функціонує ФО *горбатого могила виправить*;

У поетичних творах Д. Павличка набули значного поширення й літературні цитати афористичного характеру, які митець уводить у віршовий текст для підсилення ефекту сприйняття прочитаного: піддає їх творчому переосмисленню, надаючи їм нового авторського звучання:

Але не скажуть автомати,–

Ти й сам хотїв би бути в жертві,

Їх не цікавить взагалі,–

Дволику приховавши суть,

Чи буде син, чи буде мати,

Та вже встають живі і мертві,

Чи будуть люди на землі?! [7: 618];

І ненароджені встають [7: 77];

Усе сказане доводить, що трансформовані фразеологічні одиниці, вжиті у віршах Д. Павличка з метою художнього відтворення явищ, подій та осіб, виступають не лише як образно-виражальні одиниці у межах художнього твору, але й розширюють діапазон свого функціонування і можуть вільно сприйматися поза текстом-джерелом, оскільки мають узагальнений характер.

Список літератури

2. Калашник В. С. Українська поетична фразеологія і афористика поетичної мови пожовтневого періоду: Семантико-типологічний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук: спец. 10.02.02 /В. С. Калашник. – Дніпропетровськ, 1992. – 40 с.

7. Павличко Д. Покаянні псалми /Д. В. Павличко. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2009. – 880 с.

9. Павличко Д. Вибрані твори у 2 томах /Д. Павличко. – К.: Дніпро, 1979. – Т. 2. – 480 с.
10. Павличко Д. Вибрані твори у 2 томах. – К.: Дніпро, 1979. – Т. 1. – 520 с.